

MAKYAVELİST KİŞİLİK EĞİLİMLERİ VE ETİKSEL KARAR VERME DAVRANIŞI İLİŞKİSİ: MUHASEBE MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA *

Yrd.Doç.Dr. Ferhat BİTLİSLİ**
Dr. Mehmet DİNÇ***

Muhasebe Bilim
Dünyası Dergisi
Aralık 2015; 17 (4): 921-942

ÖZ

Araştırmalar bireylerin herhangi bir konudaki etiksel karar verme davranışları üzerinde onların makyavelist kişilik eğilimlerinin etkisi olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özellikleri ile etiksel karar verme davranışları arasında ilişki olup olmadığını belirlemektir. Yapılan ampirik analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının bazı makyavelist kişilik eğilimleri düzeyi ile etiksel karar verme davranışları arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışma sonucunda muhasebecilerin yaş, cinsiyet, mesleki tecrübe şeklinde ifade edilen demografik özellikleri ile etiksel karar verme davranışı arasında önemli düzeyde farklılıklar tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Makyavelist Kişilik, Etik, Etiksel Karar Verme Davranışı, Muhasebe, Muhasebe Meslek Mensupları

JEL Sınıflandırması: M40, M41

MACHIAVELLIAN PERSONALITY TENDENCIES AND ETHICAL DECISION-MAKING BEHAVIOR: A SURVEY ON THE ACCOUNTING PROFESSIONALS

ABSTRACT

Researches revealed that individuals' Machiavellian personality tendencies affected on their ethical decision-making behaviour about any subject. The aim of this study is to determine the relationship between Machiavellian personality trait of accounting professionals and their ethical decision-making

* Makale gönderim tarihi: 30.03.2015; kabul tarihi: 25.11.2015

** Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Muhasebe ve Finansal Yönetim Bölümü Öğretim Üyesi fbitlisli@mehmetakif.edu.tr

*** Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta Meslek Yüksekokulu, mehmetdinc@sdu.edu.tr.

behaviours. The analysis showed that there is a moderately relationship between Machiavellian personality traits level of accounting professionals and their ethical decision-making behaviours. Additionally, at the end of the study it is not founded significantly differences between accounting professionals' demographic characteristics such as age, gender, education level, work experience and their ethical decision-making behaviours.

Keywords: Machiavellian Personality, Ethics, Ethical Decision-Making Behaviour, Accounting, Accounting Professionals

JEL Classification: M40, M41

1. GİRİŞ

Makyavelcilik kavramının ana düşüncesini amaca giden her yolun ve aracın meşru olması, amaçlara ulaşmada politika, güç ve etkili davranışların ne pahasına olursa olsun kullanılması görüşü ile genellikle güvenilmez veya şüpheli etik anlayışa yönelik davranış biçimi (Grenbaum ve diğerleri 2014, 22) oluşturmaktadır. Makyavelist kişiler etkileşime geçeceği veya geçtiği kişileri kendi çıkarları için bir araç olarak kullanmaktan çekinmeyen (Wilson ve diğerleri 1996, 285); kendi amaçlarını başarmak ve diğer kişileri hile ile yönetmek için ahlaki olmayan bir üne sahip olan (Christie ve Geis 1970, 1); diğer bireyleri kişilerarası ortamlarda hile ile karışık idare edilebilir görme eğilimlerinden dolayı kişi yönelimli olarak tanınan (Hawley, 2006, 147-161); etkileşim içinde olduğu diğer kişilere güvenmeyen, ahlaki olmayan yönlendirmeye ilgi duyan, diğer kişiler üzerinde kontrol arayışında olan ve sadece kendisi için statüyü önemseyen (Dahling ve diğerleri 2009, 219) bir kişilik özelliğini temsil eder.

Machiavelli'nin literatüre kazandırdığı Makyavelcilik ve Makyavelist kişilik kavramı ile ilgili 1970 yılından başlayarak günümüze kadar ilgili literatür incelendiğinde sosyal bilimlerin farklı alt disiplinleri ekseninde iki temel yaklaşımın olduğu görülmektedir.

Birinci yaklaşımı ortaya atan ve “makyavelist kişilik” kavramını ilk defa 1970 yılında çalışan Christie ve Geist'e (1970, 3-4) göre bu kişilik türü, “kendi amaçlarına ulaşmak için diğer kişileri ahlaki olmayan yollarla da olsa yönlendirme arayışında olan kişi” olarak tanımlanır. Christie ve Geist, makyavelist kişilerin diğer kişileri etkin şekilde yönlendirmesi ve kontrol etmesi ile ilgili dört alt bileşenin olduğunu iddia etmektedirler. Bu açıdan makyavelist kişiler; kişiler arası ilişkilerde duygu veya şefkat eksikliği yaşayan, geleneksel ahlak anlayışına yönelik ilgi eksikliği olan, tam anlamıyla akla dayalı hareket eden ve düşük

düzeyde bir ideolojik bağlılığı olan kişilerdir.

İkinci yaklaşım ise Dahling ve arkadaşlarınınca (2009) geliştirilmiştir. “Makyavelist Kişilik” olarak isimlendirilen bu yaklaşım dört alt bileşenden oluşmaktadır;

➤ Makyavelist kişiliğin “diğer kişilere güvenmeme” bileşeni bireylerin kendilerinin sahip olduğu olumsuz yöndeki kaygıları sebebiyle diğer kişilerin güdülenmelerine ve niyetlerine dair şüpheci bir bakış açısını ifade eder. (Dahling ve diğerleri 2009, 227).

➤ Makyavelist kişiliğin “kontrol arzusu” bileşeni diğer kişilerin sahip olabileceği güç derecesini en aza indirmek amacıyla kişiler arası ortamlarda baskınlık denemelerine olan ihtiyacı açıklar. (Dahling ve diğerleri 2009, 228).

➤ Makyavelist kişiliğin “statü arzusu” bileşeni dışsal başarı göstergelerini elde etme yönündeki istekliliği ifade eder. Makyavelist eğilimli kişiler kişisel gelişim veya kendini sevmeye gibi içsel amaçlardan ziyade zenginlik, güç ve statü gibi dışsal amaçlara odaklanırlar (Dahling ve diğerleri 2009, 228).

➤ Makyavelist kişiliğin “ahlaki olmayan yönlendirme” bileşeni ise ahlaki standartları göz ardı etmeye ve diğerlerinin zararı pahasına kişinin benliğine çıkar sağlayacak davranışlara değer vermesine yönelik bir istekliliği ifade eder (Dahling ve diğerleri 2009, 228).

Etik kavramı ise kelime olarak Yunancada karakter anlamına gelen ethos sözcüğünden türetilmiştir. Latince davranış, alışkanlık anlamına gelen ‘morality’, Türkçede ise; Arapça kökenli ‘hulk’ kelimesinden türemiş olan ahlak anlamına gelmektedir (Yıldırım 2012, 178). Etik genel olarak, insanların birbirleriyle ve kurumlarla ilişkilerinde iyi, kötü, doğru ve yanlış olarak adlandırdıkları değer yargıları ve ilkeleridir (Eryılmaz ve Biricikoğlu 2011, 34).

Toplumsal yaşamda fertlerin, grupların, kurumların ve tüm toplumsal katmanların bir arada uzlaşmacı bir şekilde yaşayabilmelerinin yolu, onların sahip olacakları değerlerden geçmektedir. Etik değerler toplumun farklı katmanlarında meydana gelebilecek ve uzlaşmayı bozacak çatışmaların meydana getireceği olumsuz etkilerin en aza indirilmesi konusunda önemli bir araçtır.

Meslek etiği ise belirli bir mesleki faaliyeti icra edenlerin o mesleki faaliyet ile ilgili uyguladığı veya uygulamaya zorlandığı kurallar bütünü olarak tanımlanabilir (Daştan 2009, 284). Meslek etiği kavramının kapsamını iş yaşamıyla ilgili iyi-kötü, doğru-yanlış ve haklı-haksız

uygulamaların incelenmesi oluşturmaktadır. Etiğin incelenmesinde “ne yapılması” ile ilgili ilkeler, kurallar, değerler ve düşünceler araç olarak kullanılmaktadır (Kutlu 2008, 147).

Etiksel karar verme, toplumun daha geniş bir kesimi tarafından hem yasal hem de ahlaki olduğu kabul edilmiş karar alma (Jones 1991, 367) ve etiksel çatışmaların olduğu durumlardaki karar verme sürecini (Cohen ve diğerleri 2001, 321) ifade eder.

Hem işletmeler hem de akademik bağlamda her geçen gün önemi ve çekiciliği artan etik ve etiksel karar verme diğer mesleki alanlarda olduğu gibi muhasebe mesleği davranışlarını ele alan çalışmalarda da önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yakın zamanlarda yaşanan Enron ve World Com gibi kurumsal düzeydeki muhasebe skandalları etiksel davranmanın önemini arttırmış ve etiksel karar vermeyi inceleyen çalışmaların sayısında önemli artış olmasına neden olmuştur (O’Fallon ve Butterfield’s 2005, 375-413; Craft 2013, 221-259; Lehnert ve diğerleri 2014, 1-25). Rekabet artışı ile birlikte, muhasebe mesleği “yüksek etik standartları koruma” yönünde ciddi baskılarla karşılaşmış ve her bir muhasebe meslek mensubunun var olan etik ilkelere uygun çalışma yapma ve kararlar alma önceliği daha da kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu tür baskı ve gerekliliklere rağmen uygulamada pek çok meslek mensubunun mesleğin uygun gördüğü etik ilkelerden uzak şekilde faaliyetlerini yürütmeye devam etmesi (Fuad 2013, 1) çalışmaların odak noktasını meslek mensuplarını etik dışı davranış ve karar vermeye yönlendiren faktörlerin neler olduğunun tespit edilmesine çevirmiştir. Bu çalışmaların birçoğu muhasebe meslek mensubunun etiksel davranış ve etiksel karar verme sürecinde sahip oldukları kişilik özelliklerinin etkili olduğunu iddia etmiş ve özellikle “makyavelciliğe veya makyavelist kişiliğe” ayrı bir önem atfetmiştir.

Bu gerçeklerden hareketle çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özellikleri ile etiksel karar verme davranışları arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca muhasebe meslek mensuplarının demografik özelliklerinin (cinsiyet, unvan, yaş, tecrübe, eğitim durumu ve ortalama aylık gelirleri) etiksel karar verme davranışı üzerinde etkisinin olup olmadığı da çalışmanın bir diğer amacını oluşturmuştur.

Çalışma makyavelist kişilik eğilimleri ile etiksel karar verme değişkenlerini Türkiye’de faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları bağlamında ele alan ilk araştırma olması nedeni ile önemlidir.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

İlgili literatürde makyavelist kişilik ile etiksel karar verme davranışı arasındaki ilişkiye veya etkiye odaklanmış çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları; makyavelist kişiliğin etiksel karar verme davranışı üzerinde önemli bir etki unsuru olduğunu ortaya koyarken (Jones ve Kavanagh 1996, 511-523; Singhapakdi ve Vitell 1990, 4-18; Verbeke ve diğerleri 1996, 1175-1187; Güney ve Mandacı 2009, 83-104; Greenbaum ve diğerleri 2014, 1-25), bazı çalışmalar ise makyavelist kişiliğin muhasebe meslek mensuplarının etik karar verme davranışı üzerindeki olası olumsuz etkisine odaklanmıştır (Rayburn ve Rayburn 1996, 1209-1217; Wakefield 2008, 115-129; Shafer ve Simons 2008, 695-720; Hartman ve Maas 2010, 27-49; Shafer ve Wang 2010, 372-392; Murphy 2012, 242-259).

Singhapakdi ve Vitell (1990, 4) etik bir kodun¹, makyavelist bir kişiliğin ve denetim odağının etik karar verme üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu incelemeyi etik koda önem veren ile etik bir kodu olmayan, yöneticileri etik dışı davranışlar sergileyen iki organizasyonu temsil eden iki senaryo üzerinden yürütmüşlerdir. Çalışmalarının sonucunda araştırmacılar; makyavelist kişilik ile algılanan etik sorunları arasında negatif bir ilişkiyi saptamışlar, makyavelist kişilik eğilimi düşük olan bireylerin yüksek olanlara göre etiksel sorunları daha ciddi olarak düşündüklerini belirlemişlerdir.

Jones ve Kavanagh (1996, 511) makyavelist kişilik ile etiksel davranış arasındaki ilişkiyi araştırmış ve Mach-IV ölçeğinden yüksek puan alan bireylerin düşük puan alan emsallerine göre daha fazla etik dışı davranışlar sergilediğini, sosyal açıdan arzu edilmede daha düşük puan aldığını bulmuştur.

Verbeke ve arkadaşları (1996, 1175-1183) satış elemanlarının makyavelist kişiliği ile etik karar verme davranışı arasındaki ilişkiye odaklanmışlar ve makyavelist kişilik ile etik karar verme arasında olumsuz bir yol bulmuşlar, ayrıca güçlü bir etik iklimi sahip organizasyonların makyavelist kişilik eğilimi düşük bireyler için daha cazip olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Greenbaum ve arkadaşları (2014, 1) bir organizasyon bağlamında çalışanların makyavelist kişilik eğilimini harekete geçirdikleri bir koşulda kötüye kullanıcı danışmanlığı incelemiş ve bunun etik-dışı davra-

1 Kurum değerleri ve misyonu doğrultusunda belirlenmiş etik karar ve eylemlerdir. Yasa ve düzenlemelere uymayı, doğru ve düzenli kayıt tutma ve raporlamayı, sosyal sorunlara ve insan haklarına karşı sorumlulukları kapsayan standartları açıklar.

nışı güçlü derecede kestireceğini beklemişlerdir. Bu amaçla da her bir makyavelist kişilik alt boyutları ile (diğer kişilere güvenmeme, kontrol arzusu, statü arzusu ve ahlaki olmayan yönlendirme) kötüye kullanıcı danışmanlığın etik-dışı davranışa olan etkileşimci etkisini incelemişlerdir. Çalışmalarının sonucunda araştırmacılar, ahlaki olmayan yönlendirme ile kötüye kullanıcı danışmanlık etkileşiminin etik-dışı davranışın en önemli belirleyicisi olduğunu bulmuşlardır. Kontrol arzusu ile kötüye kullanıcı danışmanlık etkileşiminin ise etik-dışı davranışın ana göstergesi olduğunu da belirlemişlerdir.

Güney ve Mandacı (2009, 83), makyavelist kişilik ve etik algısı kavramları arasındaki ilişkiyi saptamayı amaçlamış ve Ankara’da faaliyetini sürdüren özel ve kamu bankalarının pazarlama ve satış personelinin örneklem olarak seçmiştir. Çalışmanın sonucunda söz konusu katılımcıların makyavelist kişilik düzeyi ve etik algı arasında güçlü derecede negatif bir ilişki ortaya konmuştur. Bu sonucun yanı sıra bazı demografik faktörler (cinsiyet ve öğrenim düzeyi gibi) ile hem makyavelist kişilik düzeyleri hem de etik algı düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu açığa çıkarılmıştır.

Çalışmanın özüne uygun olarak ve spesifik anlamda makyavelist kişiliğin muhasebe meslek mensuplarının ve adaylarının etik karar verme davranışı üzerindeki olası olumsuz etkisine eğilmiş çalışmalar da mevcuttur. Rayburn ve Rayburn (1996, 1209-1216-1217), lisans düzeyindeki muhasebe öğrencilerinin bazı kişilik özellikleri ile (A Tipi kişilik ve makyavelist kişilik) etiksel yönelimleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmalarının sonucunda makyavelist eğilimli öğrencilerin makyavelist eğilimli olmayan öğrencilere göre daha az etik yönelimli olduklarını bulmuşlardır.

Nispeten daha yakın zamanlarda yürütülen ve muhasebecilerin makyavelist kişilik düzeyini ele alan çalışma Wakefield’e (2008, 117-127) aittir. Mach-IV ölçeğini kullanan Wakefield; ABD’nin iki eyaletinde görev yapan yeminli mali müşavirlerin makyavelist kişilik puanlarını tespit etmiş ve söz konusu meslek mensuplarının ahlaki ideoloji algısı ile makyavelist kişilik eğilimleri arasındaki ilişkiye de odaklanmıştır. Ahlaki ideoloji iki faktörü içermiştir: İdealizm ve görecelilik. Literatürde bu iki faktör bir kişinin ahlaki bir konuya yaklaşımında kilit bir rol kavramı olarak kuramsallaşmıştır. Görecelilik (idealizm) bireylerin; ahlaki bir konunun etiksellliğini değerlendirirken ahlaki mutlak doğruları reddetme (benimseme) eğilimleri taşıyacağını tasvir eder. Bu açıdan bakınca bu çalışma sonucunda makyavelist kişilik ile idealizm arasında olumsuz, görecelilik arasında ise olumlu bir ilişki saptanmış-

tır. Özellikle, makyavelist kişiliği yüksek muhasebeciler düşük puanlı muhasebecilere göre daha çok göreceli ama daha az idealist olarak görünmüşlerdir.

Shafer ve Simons (2008, 695) makyavelist kişiliğin Hong Konglu vergi uzmanlarının etik kararlarına etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda araştırmacılar, makyavelist kişiliği baskın olan vergi uzmanlarının daha az baskın olan emsallerine göre kurumsal etik ve sosyal sorumluluğun önemine daha az inandıklarını ve saldırgan nitelikli vergiden kaçınma programlarına daha çok göz yumduklarını saptamıştır.

Hartman ve Maas (2010, 27) makyavelist kişiliğin bütçe boşluğu/gevşekliği oluşturmaya yönelik iş birimi kontrolörlerinin eğilimleri üzerinde önemli etkileri olduğunu; makyavelist eğilimli kişilerin kendi birimlerinin yönetiminde boşluk/gevşeklik oluşturacak şekilde örgütsel baskıları aşmaya daha istekli olduklarını ortaya çıkarmıştır.

Shafer ve Wang (2011, 372,379-380,384) Çin sanayi sektöründe çalışan muhasebecilerin örgütsel etik bağlamının ve makyavelist kişiliğin işletmenin bilançosunda kayıtlı kazanç yönetimine dair tutumlarını ne ölçüde etkilediğini incelemiştir. Çin'in Shenzen ve Shangai eyaletlerinde faaliyetlerini sürdüren %70'i yeminli mali müşavir ve mali müşavir olan 89 muhasebeci örneklemini oluşturmuştur. Çalışmanın sonuçları göstermiştir ki; makyavelist kişiliği daha baskın kişiler daha az ahlaki veya etik kararlar vermişlerdir.

Murphy (2012, 253-254) muhasebe meslek mensuplarına yanlış/hatalı raporlama yönünde fırsat ve güdülenme sağlayacak biçimde deneysel bir çalışma yürütmüştür. Çalışmasının sonucunda Murphy, makyavelist kişilik eğilimi baskın olan muhasebecilerin bu eğilimi baskın olmayanlara göre finansal ifadeleri yanlış raporladığını, yanlış raporlama işlemlerinden dolayı kendilerini daha az hatalı veya suçlu olarak hissettiğini ve daha fazla miktarda yanlış raporlama işlemi gerçekleştirdiğini tespit etmiştir.

3. METODOLOJİ VE BULGULAR

3.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacını, muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özellikleri ile etiksel karar verme davranışları arasında ilişki olup olmadığının incelenmesi oluşturmaktadır.

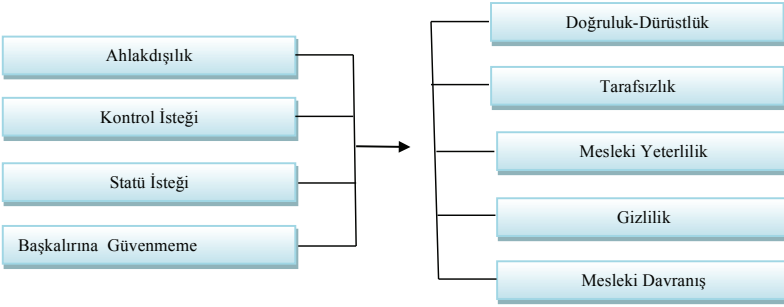
Araştırma kapsamında muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özellikleri ile etiksel karar verme davranışları arasında ilişki

olup olmadığını test etmek üzere genel bir model oluşturulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırmanın Genel Modeli

Araştırmanın genel modeline bağlı olarak araştırmanın detaylı modeli oluşturulmuştur. Araştırmanın detaylı modelini her iki ölçeğin alt boyutları oluşturmuştur. Bu bağlamda araştırmanın detaylı modeli şekil 2'deki gibidir.

Şekil 2. Araştırmanın Detaylı Modeli

Oluşturulan modele dayalı olarak test edilecek hipotezler aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

H1: Muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özellikleri ile etiksel karar verme davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri itibarıyla etik karar verme davranışları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Anket veri toplama tekniğine dayanan çalışmanın ana kümesini Isparta ve Burdur İllerinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları oluşturmaktadır. Isparta ilinde 332, Burdur ilinde 223 muhasebe meslek mensubu faaliyet göstermektedir. Çalışma kapsamında tüm muhasebe meslek mensuplarına anket formu gönderilmiştir. Isparta ilinden 154, Burdur İlinden 89 anket formu geri dönmüştür. Anket formlarının geri dönüşüm oranı % 50,4'dür. Anakütle için örneklem yeterliliği 227 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın amacına hizmet edecek verilerin toplanması amacı ile çeşitli envanterlerden yararlanılmıştır. Muhasebe meslek mensupları-

na Dahling ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen “Makyavelist Kişilik Ölçeği”, Özkan ve Hacıhasanoğlu (2012) tarafından geliştirilen muhasebe meslek mensuplarının etik değerlendirmelerini ölçmeye yönelik senaryolar ve demografik bilgileri içeren ifadeler yöneltilmiştir.

Muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik eğilimlerini ölçmek amacıyla Dahling ve arkadaşlarının geliştirdiği ölçek kullanılmıştır. Dahling ve arkadaşlarının (2009) geliştirdiği ölçek 16 ifade-den oluşmaktadır. Katılımcılara her bir ifade için yedi-puanlı bir ölçek dâhilinde 1’den (kesinlikle katılmıyorum) 7’ye (kesinlikle katılıyorum) kadar görüş belirtmeleri istenmiştir. Ölçek dört alt faktöre ayrılmıştır: Ahlak dışılık (farklı durumlarda etik görüş eksikliği), kontrol arzusu (bir kişinin kendi çıkarı için diğer kişileri yönlendirmeye istekliliği), statü arzusu (zenginlik ve gücü gösterme istekliliği) ve diğer kişilere güvenmeme (diğer kişilerin niyetlerine yönelik duyulan sürekli bir şüphencilik). Araştırmada kullanılan makyavelist kişilik ölçeğinin iç tutarlılık analiz sonucunda ölçeğin güvenilirliği (Cronbach’s Alpha) 0,73 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan güvenilirlik katsayısı için genel kabul en az 0,70 (Kayış, 2006, 403-419) olduğu düşünüldüğünde ölçeğin toplam puanlarına ilişkin güvenilirlik katsayısının kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir.

Muhasebe meslek mensuplarının etik değerlendirmelerini ölçmeye yönelik olarak Özkan ve Hacıhasanoğlu (2012) tarafından geliştirilen ölçek 10 senaryodan oluşmaktadır. Senaryolar muhasebe meslek mensuplarının etik davranışları ile ilgili 5 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu alt ölçekler “Doğruluk-Dürüstlük”, “Tarafsızlık”, “Mesleki Yeterlilik”, “Gizlilik” ve “Mesleki Davranış” boyutlarından oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler istatistik paket programı ile değerlendirilmiş ve analize hazır hale getirilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özellikleri ile etik davranışları arasında ilişki olup olmadığı korelasyon analizi ile test edilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri ile etik karar verme davranışları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacı ile Tek yönlü varyans analizi ve t- testi uygulanmıştır.

3.3. Araştırmanın Bulguları

Araştırmaya katılanların Cinsiyet, unvan, yaş, tecrübe, eğitim durumu ve ortalama aylık gelirlerine ilişkin demografik özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Muhasebe Meslek Mensuplarının Demografik Bilgileri

Demografik Bilgiler		Frekans	Yüzde (%)	Toplam Yüzde (%)
Cinsiyet	Erkek	207	85,19	85,19
	Kadın	36	14,81	100
	Toplam	243	100	
Unvan	SM	36	14,81	14,81
	SMMM	207	85,19	100
	Toplam	243	100	
Yaş	20-30	6	2,47	2,47
	31-40	124	51,03	53,5
	41-50	91	37,45	90,95
	51 ve Ustu	22	9,05	100
	Toplam	243	100	
Deneyim	0 - 1	3	1,23	1,23
	2 – 5	29	11,93	13,17
	6 – 10	93	38,27	51,44
	11 – 15	74	30,45	81,89
	16 ve Ustu	44	18,11	100
	Toplam	243	100	
Eğitim	Lise	12	4,94	4,94
	Yüksekokul	33	13,58	18,52
	Lisans	191	78,6	97,12
	Lisansüstü	7	2,88	100
	Toplam	243	100	
Aylık Gelir	0 - 2000	2	0,82	0,82
	2001- 5000	85	34,98	35,8
	5001- 8000	112	46,09	81,89
	8001 - 11000	29	11,93	93,83
	11001- ve Üzeri	15	6,17	100
	Toplam	243	100	

Muhasebe meslek mensuplarının etik algılamalarını ölçmeye yönelik olarak yöneltilen senaryolara ilişkin aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 2. Etik Algısına İlişkin Boyutların Ortalamaları

Etik Değer Algısı	Ortalama	Standart Sapma
Doğruluk-Dürüstlük (Senaryo 1-2)	2,59	0,58
Tarafsızlık (Senaryo 3-4)	2,61	0,59
Mesleki Yeterlilik (Senaryo 5-6)	2,49	0,55
Gizlilik (Senaryo 7-8)	1,94	0,44
Mesleki Davranış (Senaryo 8-9)	2,41	0,49

Tabloda Muhasebe meslek mensuplarının etik değer algılamalarına ilişkin olarak senaryolara vermiş oldukları cevaplar incelendiğinde etik

ilkelere ilişkin değerlendirmelere olumlu yönde görüş bildirdikleri görülmektedir. Meslek mensuplarının özellikle gizlilikten yana oldukları görülmektedir. Yapılan t testi sonuçlarında da tüm senaryolar $p < 0,05$ düzeyinde beklenen değeri sağlamaktadır.

Muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak yöneltilen ölçüğe ilişkin aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Tablo 3. Makyavelist Kişilik Boyutlarına İlişkin Ortalamalar

Makyavelist Boyut	Ortalama	Standart Sapma
Ahlak dışılık	1,44	0,43
Kontrol İsteği	3,01	0,75
Statü İsteği	4,19	0,82
Başkalarına Güvenmeme	3,10	0,49

Muhasebe meslek mensuplarının ahlak dışılık alt ölçüğüne ilişkin yöneltilen ifadelerle vermiş olduğu cevapların ortalaması 1,44 olarak bulunmuştur. Bu ortalama muhasebe meslek mensuplarının ahlak ile ilgili oluşmuş olan standartları göz ardı etmediklerini, kendilerine çıkar sağlayacak davranışlara değer vermediklerini göstermektedir. Kontrol isteğine ilişkin alt ölçüğün ortalaması 3,01 olarak bulunmuştur. Bu ortalama değer meslek mensuplarının azda olsa kişiler arası ilişkilerde baskın olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Muhasebe meslek mensuplarının statü arzusu alt ölçüğüne vermiş oldukları cevapların ortalaması 4,19'dur. Bu ortalama değer muhasebe meslek mensuplarının önemli ölçüde dışsal başarı elde etmede statüye önem verdiklerini göstermektedir. Başkalarına güvenmeme alt ölçüğünün ortalaması ise 3,10 olarak bulunmuştur. Bu ortalama kısmen de olsa muhasebe meslek mensuplarının faaliyetlerinde kendileri dışındaki kişilere güven duyduklarını göstermektedir.

Araştırmanın amacına yönelik olarak oluşturulan modele dayalı olarak belirlenen hipotezlerin test edilmesi amacı ile korelasyon analizi yapılmıştır.

Araştırma modelindeki ilk hipotezin (H1) korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'deki gibidir;

Tablo 4. Makyavelist Kişilik Alt Boyutları ile Etik Algısı Alt Boyutlarının Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Ahlak dışılık	Kontrol İsteği	Statü İsteği	Başkalarına Güvenmeme
Doğruluk-Dürüstlük	0,054	0,531	0,264	0,191
Tarafsızlık	0,054	0,550	0,278	0,178
Mesleki Yeterlilik	0,105	0,440	0,265	0,171
Gizlilik	0,246	0,078	-0,012	0,002
Mesleki Davranış	0,281	0,533	0,259	0,045

* Bu korelasyonlarda $p < 0,05$ 'tir.

Tablo 4’de yer alan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde makyavelist kişilik özelliklerinden “Kontrol isteği” ile etik algı değişkenlerinden doğruluk-dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve mesleki davranış arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Makyavelist kişilik özelliklerinden “Ahlak dışılık” ile etik algı değişkenlerinden Gizlilik ve mesleki davranış arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunmuştur. Yine makyavelist kişilik özelliklerinden “Statü isteği” ile etik algı değişkenlerinden “Gizlilik” değişkeni dışındaki tüm değişkenlerle pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu Tablo 4’de görülmektedir. “Başkalarına güvenmeme” alt ölçeği ile “Doğruluk-Dürüstlük”, “Tarafsızlık” ve “Mesleki Yeterlilik” değişkenleri arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki tespit edilmiştir.

Araştırma modelindeki ikinci hipotezin test edilmesi amacı ile Tek Yönlü Anova ve t testi yapılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyet ve unvanlarının etik algı değişkenleri bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile t testi yapılmıştır. Muhasebe meslek mensuplarının yaş, çalışma yılı, eğitim ve gelir durumu demografik durumlarının etik algılamaları bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile Tek Yönlü Varyans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir;

Muhasebe meslek mensuplarının etik algı değişkenlerinin cinsiyet bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan t testi sonuçları Tablo 5’deki gibidir; t testi sonuçlarına göre cinsiyet bakımından etik algı değişkenlerinin anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. ($p > .005$)

Tablo 5. Meslek Mensuplarının Cinsiyetleri İle Etik Algı Değişkenlerine İlişkin “Bağımsız t-Testi” Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Anlamlılık
Doğruluk	Erkek	207	2,594	0,557	0,237	0,081
	Kadın	36	2,569	0,688		
Tarafsızlık	Erkek	207	2,621	0,566	0,353	0,075
	Kadın	36	2,583	0,702		
Mesleki Yeterlilik	Erkek	207	2,527	0,553	2,515	0,07
	Kadın	36	2,278	0,513		
Gizlilik	Erkek	207	1,911	0,438	0,099	0,952
	Kadın	36	1,903	0,444		
Mesleki Davranış	Erkek	207	2,425	0,493	1,027	0,878
	Kadın	36	2,333	0,507		

Muhasebe meslek mensuplarının etik algı değişkenlerinin unvan bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan t testi sonuçları Tablo 6’deki gibidir; t testi sonuçlarına göre unvan bakımından etik algı değişkenlerinin anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. ($p > .005$)

Tablo 6. Meslek Mensuplarının Unvanları İle Etik Algı Değişkenlerine İlişkin “Bağımsız t-Testi” Sonuçları

	Unvan	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Anlamlılık
Doğruluk	SM	207	2,431	0,634	-1,812	0,434
	SMMM	36	2,618	0,563		
Tarafsızlık	SM	207	2,444	0,641	-1,903	0,467
	SMMM	36	2,645	0,573		
Mesleki Yeterlilik	SM	207	2,347	0,595	-1,679	0,117
	SMMM	36	2,514	0,544		
Gizlilik	SM	207	1,861	0,407	-0,716	0,955
	SMMM	36	1,918	0,444		
Mesleki Davranış	SM	207	2,333	0,521	-1,027	0,527
	SMMM	36	2,425	0,491		

Meslek mensuplarının yaş değişkeni ile etik algı değişkenleri arasında fark olup olmadığını test etmek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 7’deki gibidir; “Doğruluk ve dürüstlük”, “Tarafsızlık” ve “Mesleki yeterlilik” etik algı değişkenleri bakımından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). 51 ve üstü yaş grubundaki meslek mensuplarının diğer yaş gruplarındaki meslek mensuplarından daha fazla doğruluk ve dürüstlükten yana oldukları, tarafsızlığa önem verdikleri ve mesleki yeterlilikten yana oldukları tespit edilmiştir. Gizlilik ve Mesleki davranış değişkenleri ile yaş değişkenleri arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir ($p > 0,05$).

Tablo 7. Meslek Mensuplarının Yaş Grupları İle Etik Algı Değişkenlerine İlişkin “Tek Yönlü Varyans Analizi” Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Doğruluk	Gruplar Arasında	3,266	3	1,089	3,369	0,019
	Grup İçinde	77,242	239	0,323		
	Toplam	80,508	242			
Taraflısızlık	Gruplar Arasında	3,094	3	1,031	3,074	0,028
	Grup İçinde	80,18	239	0,335		
	Toplam	83,274	242			
Mesleki Yeterlilik	Gruplar Arasında	2,892	3	0,964	3,23	0,023
	Grup İçinde	71,332	239	0,298		
	Toplam	74,224	242			
Gizlilik	Gruplar Arasında	0,217	3	0,072	0,374	0,772
	Grup İçinde	46,291	239	0,194		
	Toplam	46,508	242			
Mesleki Davranış	Gruplar Arasında	1,649	3	0,55	2,277	0,08
	Grup İçinde	57,699	239	0,241		
	Toplam	59,348	242			

Meslek mensuplarının çalışma yılı değişkeni ile etik algı değişkenleri arasında fark olup olmadığını test etmek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 8’deki gibidir; tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre çalışma yılı bakımından etik algı değişkenlerinin anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. ($p > .005$)

Tablo 8. Meslek Mensuplarının Çalışma Yılı İle Etik Algı Değişkenlerine İlişkin “Tek Yönlü Varyans Analizi” Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Doğruluk	Gruplar Arasında	1,499	4	0,375	1,129	0,343
	Grup İçinde	79,009	238	0,332		
	Toplam	80,508	242			
Taraflısızlık	Gruplar Arasında	1,58	4	0,395	1,151	0,333
	Grup İçinde	81,694	238	0,343		
	Toplam	83,274	242			
Mesleki Yeterlilik	Gruplar Arasında	0,938	4	0,235	0,762	0,551
	Grup İçinde	73,286	238	0,308		
	Toplam	74,224	242			
Gizlilik	Gruplar Arasında	0,742	4	0,185	0,965	0,428
	Grup İçinde	45,766	238	0,192		
	Toplam	46,508	242			
Mesleki Davranış	Gruplar Arasında	3,329	4	0,832	3,536	0,345
	Grup İçinde	56,019	238	0,235		
	Toplam	59,348	242			

Muhasebe meslek mensuplarının etik algı değişkenlerinin eğitim düzeyi bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 9'deki gibidir; tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre eğitim düzeyi bakımından etik algı değişkenlerinin anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. ($p > .005$)

Tablo 9. Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeyleri İle Etik Algı Değişkenlerine İlişkin “Tek Yönlü Varyans Analizi” Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Doğruluk	Gruplar Arasında	0,72	3	0,24	0,719	0,542
	Grup İçinde	79,788	239	0,334		
	Toplam	80,508	242			
Tarafsızlık	Gruplar Arasında	0,786	3	0,262	0,759	0,518
	Grup İçinde	82,488	239	0,345		
	Toplam	83,274	242			
Mesleki Yeterlilik	Gruplar Arasında	0,687	3	0,229	0,744	0,527
	Grup İçinde	73,537	239	0,308		
	Toplam	74,224	242			
Gizlilik	Gruplar Arasında	0,097	3	0,032	0,166	0,919
	Grup İçinde	46,412	239	0,194		
	Toplam	46,508	242			
Mesleki Davranış	Gruplar Arasında	0,279	3	0,093	0,377	0,77
	Grup İçinde	59,069	239	0,247		
	Toplam	59,348	242			

Muhasebe meslek mensuplarının etik algı değişkenlerinin gelir düzeyi bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 9'deki gibidir; tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre unvan bakımından etik algı değişkenlerinin anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. ($p > .005$)

Tablo 10. Meslek Mensuplarının Gelir Düzeyleri İle Etik Algı Değişkenlerine İlişkin “Tek Yönlü Varyans Analizi” Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Doğruluk	Gruplar Arasında	1,643	4	0,411	1,239	0,295
	Grup İçnde	78,866	238	0,331		
	Toplam	80,508	242			
Tarafsızlık	Gruplar Arasında	1,342	4	0,335	0,974	0,422
	Grup İçnde	81,932	238	0,344		
	Toplam	83,274	242			
Mesleki Yeterlilik	Gruplar Arasında	0,174	4	0,044	0,14	0,967
	Grup İçnde	74,05	238	0,311		
	Toplam	74,224	242			
Gizlilik	Gruplar Arasında	1,472	4	0,368	1,945	0,104
	Grup İçnde	45,036	238	0,189		
	Toplam	46,508	242			
Mesleki Davranış	Gruplar Arasında	1,092	4	0,273	1,115	0,35
	Grup İçnde	58,256	238	0,245		
	Toplam	59,348	242			

4. SONUÇ

Bu çalışma muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özellikleri ile etiksel karar verme davranışları arasında ilişki olup olmadığını test etmeye yönelik olarak yapılmıştır. Ayrıca muhasebe meslek mensuplarının demografik özelliklerinin etiksel karar verme davranışı üzerinde etkisinin olup olmadığı da araştırılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda muhasebe meslek mensuplarının makyavelist kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak yöneltilen ifadelere vermiş oldukları cevapların ortalaması Ahlak dışılık (1,44), Kontrol isteği (3,01), statü isteği (4,19), başkalarına güvenmeme (3,10) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar incelendiğinde meslek mensuplarının ahlakilik standartlarına uyduklarını, başkalarının gücünü en aza indirecek davranışlardan uzak olduklarını, çok güçlü olmamakla birlikte statü arzusunda olduklarını, diğer kişilere karşı güven duyduklarını göstermektedir. Muhasebe meslek mensuplarının etiksel karar verme davranışlarının ortalamaları incelendiğinde, Doğruluk-Dürüstlük (2,59), Tarafsızlık (2,61), mesleki yeterlilik (2,49), Gizlilik (1,94), Mesleki davranış (2,41) olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar incelendiğinde meslek mensuplarının etik karar verme sürecinde etik kurallara uygun hareket etme eğilimlerinde olduğunu göstermektedir.

Makyavelist kişilik özelliklerinin etik karar verme davranışları üze-

rindeki etkisini araştırmak amacı ile yapılan korelasyon analizi sonuçlarında ise makyavelist kişilik özelliklerinden “kontrol isteği” ile etik karar verme davranışı alt boyutlarından doğruluk-dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve mesleki davranış arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç bize doğruluk ve dürüstlük eğiliminde olan, tarafsız olan, mesleki yeterlilikten yana olan ve mesleki davranışlarında etik kurallara uygun hareket sergileyen meslek mensuplarında “kontrol isteğinin” az olduğunu göstermektedir. Yine güçlü olmamakla birlikte makyavelist kişilik özelliği olan “ahlak dışılık” ile etik karar verme davranışı alt boyutlarından “Gizlilik” ve “mesleki davranış” arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuç ahlak dışı makyavelist kişilik özelliğine sahip olmayan meslek mensuplarının gizlilik ve mesleki davranışlarında etik kurallara uygun hareket sergilediklerini de göstermektedir. “Statü isteği” alt boyutu ile doğruluk-dürüstlük, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve mesleki davranış alt boyutları arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Statü sahibi olma isteği azaldıkça muhasebe meslek mensuplarının doğruluk ve dürüstlükten yana olduklarını, tarafsızlıktan yana olduklarını, mesleki yeterliliğe inandıklarını, mesleki davranışlarında etik kurallara uygun hareket ettikleri sonucunu ortaya koymaktadır. Diğer alt boyutlar arasında çok zayıf ilişkiler olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar yürütülmüş birçok çalışmanın (Wakefield, 2008, 127; Shafer ve Simmons, 2008, 695 ; Güney ve Mandacı, 2009, 83; Hartmann ve Maas, 2010, 27; Shafer ve Wang, 2011, 384) bulgularını destekleyecek şekilde etiksel karar verme davranışları üzerinde makyavelist kişilik özelliklerinin kısmen etkili olduğunu, etiksel karar verme davranışları üzerinde başka faktörlerin de etkili olabileceğini göstermektedir.

Yapılan analizler sonucunda demografik değişkenler olarak belirlenen cinsiyet, mesleki tecrübe ve gelir durumuna ilişkin değişkenler ile etiksel karar verme davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. ($p < 0,05$). Sadece Meslek mensuplarının yaş değişkeni ile “Doğruluk ve dürüstlük”, “Tarafsızlık” ve “Mesleki yeterlilik” etik algı değişkenleri bakımından anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç Akman’ın (2011, 172) yaşın Türkiye’de muhasebe meslek mensuplarının muhasebe etiği algısıyla olumlu bir ilişki açığa çıkardığı şeklindeki bulgularıyla örtüşmektedir.

Bu çalışmanın değişkenlerini temel alarak yapılacak çalışmalarda, muhasebe meslek mensuplarının etiksel karar verme davranışları üzerinde etkisi bakımından makyavelist kişilik özellikleri ile birlikte başka kişilik değişkenlerinin de incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle muhasebe meslek mensuplarının “denetim odağı”, “fırsatçılık”, “para

sevgisi”, “A-B tipi kişilik”, “narsizm” algıları da makyavelist kişilik eğilimleri ile beraber farklı etiksel algı değişkenleri bağlamında ele alınmalıdır. Sübjektif cevap almaya dayalı anket tekniğine ilave olarak “gözlem” ve “odak görüşmesi” gibi farklı yöntemleri de araştırma desenine dâhil ederek “çoklu metot (triangulation)” yoluyla çalışmalar kurgulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akman, V. 2011. Ethics and the Accountants in Turkey, *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3 (3).
- Berry, C.M., D.S. Ones ve P.R. Sackett. 2007. “Interpersonal Deviance, Organizational Deviance and Their Common Correlates: A Review and Meta-Analysis”, *Journal of Applied Psychology*.
- Brislin, R. 1993. *Culture’s Influence on Behavior*, Harcourt Brace & Company, Orlando, USA.
- Christie, R. ve F.L. Geis. 1970. *Studies in Machiavellianism*, Academic Press, Inc., New York.
- Cohen, J.R., L.W. Pant ve D.J. Sharp. 2001. “An Examination of Differences in Ethical Decision-Making Between Canadian Business Students and Accounting Professionals”, *Journal of Business Ethics*, 30(4).
- Craft, J.I. 2013. “A Review of the Empirical Decision-Making Literature: 2004-2011”, *Journal of Business Ethics*.
- Dahling, J.J., B.G. Whitaker ve P.E. Levy. 2009. “The Development and Validation of a New Machiavellianism Scale”, *Journal of Management*, 35(2).
- Daştan, A. 2009. “Etik Eğitiminin Muhasebe Eğitimindeki Yeri ve Önemi: Türkiye Değerlendirmesi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 26(1).
- Eryılmaz, B. ve H. Biricikoğlu. 2011. “İş Ahlakı Dergisi Turkish Journal of Business Ethics”, 4(7).
- Fuad, R.Y. 2013. “Love of Money, Ethical Reasoning, Machiavellian, Questionable Actions: The Impact on Accounting Students’ Ethical Decision Making by Gender Moderation”, *Diponegoro Journal of Accounting*, 2(3).
- Greenbaum, R.L., A. Hill, M.B. Mawritz ve M.J. Quade. 2014. “Employee Machiavellianism to Unethical Behavior: The Role of Abusive Supervision as a Trait Activator”, *Journal of Management*.

- Güney, S. ve G. Mandacı. 2009. "Makyavelizm ve Etik Algısı İlişkileri: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma", HÜ İİBF Dergisi, 27(2).
- Hartman, F.G.H. ve V.S. Maas. 2010. "Why Business Unit Controllers Create Budget Slack: Involment in Management, Social Pressure and Machiavellians", Behavioral Research in Accounting, 22(2).
- Hawley, P.H. 2006. "Evolution and Personality: A New Look at Machiavellianism" içinde D.K. Mirozcek ve T.D. Little (Eds.), Handbook of Personality Development, Erlbaum, Hillsdale, NJ.
- Hunter, J.E., D.W. Gerbing ve F.J. Boston. 1982. "Machiavellian Beliefs and Personality: Construct Invalidity of the Machiavellianism Dimension", Journal of Personality and Social Psychology, 43.
- Jones, T.M. 1991. "Ethical Decision-Making by Individuals in Organizations: An Issue-Contingent Model", Academy of Management Review, 16(2).
- Jones, G.E. ve M.J. Kavanagh. 1996. "An Experimental Examination of the Effects of Individual and Situational Factors on Unethical Behavioral Intentions in the Workplace", Journal of Business Ethics, 15(5).
- Kayış, A. 2006. Güvenilirlik Analizi, içinde Ş. Kalaycı (Ed.), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara.
- Kutlu, H.A. 2008. "Muhasebe Meslek Mensupları ve Çalışanlarının Etik İki-lemleri: Kars ve Erzurum İllerinde Bir Araştırma", Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(2).
- Lehnert, K., Y.H. Park ve N. Singh. 2014. "Research Note and Review of the Empirical Ethical Decision-Making Literature: Boundary Conditions and Extensions", Journal of Business Ethics.
- Murphy, P.R., 2012. Attitude, Machiavellianism and the Rationalization of Misreporting. Accounting, Organizations and Society, 37.
- O'Fallon, M.J. ve K.D. Butterfield. 2005. "A Review of the Empirical Ethical Decision-Making Literature: 1996-2003", Journal of Business Ethics, 59(4).
- Özkan, A. ve T. Hacıhasanoğlu. 2012. "Muhasebe Meslek Mensuplarının Kişilik Özellikleri ve Etik Karar Verme Davranışları Arasındaki İlişkiler", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 5(2).
- Rayburn, J.M. ve L.G. Rayburn. 1996. "Relationship Between Machiavellianism and Type A Personality and Ethical-Orientation", Journal of Business Ethic, 15(11).

- Shafer, W.E. ve R.S. Simons. 2008. "Social Responsibility, Machiavellianism and Tax Avoidance: A Study of Hong Kong Tax Practitioners", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21(5).
- Shafer, W.E. ve Z. Wang. 2011. "Effects of Ethical Context and Machiavellianism on Attitudes toward Earnings Management in China", *Managerial Auditing Journal*, 26(5).
- Singhapakdi, A. ve S.J. Vitell. 1990. "Marketing Ethics: Factors Influencing Perceptions of Ethical Problems and Alternatives", *Journal of Macromarketing*, 10(1).
- Verbeke, W., C. Ouwerkerk ve E. Peelen. 1996. "Exploring the Contextual and Individual Factors on Ethical Decision Making of Salespeople", *Journal of Business Ethics*, 15(11).
- Wakefield, R.L. 2008. "Accounting and Machiavellianism", *Behavioral Research in Accounting*, 20(1).
- Wilson, D.S., D. Near, D. ve R.R. Miller. 1996. "Machiavellianism: A Synthesis of the Evolutionary and Psychological Literatures", *Psychological Bulletin*, 119(2).
- Yıldırım, M.H. 2012. "İş Etiği ve Üniversite Öğrencilerinin Etik Algılarını Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma", *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1).

ETİK ALGI SENARYOLARI
<p>SENARYO 1: Muhasebeci Ahmet Bey'in, tuttuğu defter sayısı oldukça azalmış ve ekonomik anlamda zor günler geçirmektedir. Ahmet Bey, çalıştığı ildeki bir otel işletmesinin muhasebecisi ile sözleşmesini uzatmadığını öğrenmiş ve bu otel işletmesinin defterini tutmak amacıyla görüşmeye gitmiştir. Görüşme sırasında sahip olduğu özellikler ve iş tecrübesi hakkında abartılı cümleler kullanarak işe talip olmuştur.</p> <p>Eylem: Otel işletmesi muhasebecinin anlattıklarından etkilenmiş ve işi kendisine vermiştir.</p>
<p>SENARYO 2: Umut bey, küçük ölçekli bir üretim işletmesinin defterini tutmaktadır. Üretim işletmesinin sahibi Dilek Hanım oldukça iyi niyetli ve temel amacı kâr elde etmek değil, istihdam yaratmak olan bir bayandır. Dilek Hanım işletmesini büyütme amacıyla yatırım yapmaya karar vermiş ve çeşitli kredi kurumlarından kredi talebinde bulunmuştur. Dilek Hanım talep ettiği kredileri alabilmek için, muhasebecisi Umut Bey'den bu yılın kârını fazla göstermesini, bunun için bazı giderlerini gelecek yıla ertelemesini istemiştir.</p> <p>Eylem: Muhasebeci Umut bey, Dilek Hanım'ın temel amacının istihdam yaratmak olduğunu bildiği ve bu yılın karını yüksek göstermenin kamu maliyesini zarara sokmayacağını düşünerek bu isteği yerine getirmiştir.</p>
<p>SENARYO 3: Şifa Hastanesi sahibi Uğur Bey, muhasebecisi Öznur Hanım'a yaptıkları sözleşme gereği ödediği ücret dışında, verdiği hizmetleri ve çalışmalarını takdir ettiğini belirterek oldukça pahalı bir saat hediye etmiştir.</p> <p>Eylem: Öznur Hanım bu hediyeyi kabul etmiştir.</p>
<p>SENARYO 4: Ufuk işletmesi, sektörde önemli bir pazar payına sahiptir. Bu sektör, rekabetin oldukça yoğun yaşandığı ve çok sayıda rakibin bulunduğu bir ortama sahiptir. Ufuk işletmesinin defterini muhasebeci Orhan bey tutmaktadır. Orhan Bey bir başka işletme olan Güner işletmesinden defterini tutması konusunda teklif almıştır. Orhan bey yaptığı araştırmada Güner işletmesinin de Ufuk işletmesi ile aynı sektörde faaliyet gösterdiğini ve rakiplerinden biri olduğunu; işletme sahibinin daha önce Ufuk işletmesinde azda olsa bir ortaklığı bulunduğunu ve tatsız bir şekilde bu ortaklığın bittiğini öğrenmiştir.</p> <p>Eylem: Muhasebeci Orhan bey bu sektörü sektördeki özellikli muhasebe uygulamalarını iyi bildiğini düşünerek Güner işletmesinin teklifini kabul etmiştir.</p>
<p>SENARYO 5: Yeşilyurt hastanesi, muhasebeci Erdem beye muhasebe ve müşavirlik hizmetini yürütmesi konusunda teklifte bulunmuştur. Hastanenin teklif etmiş olduğu ücret piyasa şartlarına göre nispeten düşük düzeydedir. Muhasebeci bu hastanenin işini almanın gelecekte kendisine önemli prestij ve deneyim kazandıracığını düşünmektedir. Muhasebecinin mevcut bilgi birikimi ve teknik donanımı hastanenin muhasebe işlemlerini tam anlamıyla yürütecek düzeyde değildir. Fakat muhasebeci bu alanda bilgi birikimi olan birini yanına alarak hastanecilik işini öğrenmeyi düşünmekte ve hastane muhasebesi alanında çalışmanın kendisine önemli katkılar sağlayacağını beklemektedir.</p> <p>Eylem: Muhasebeci Erdem bey, bu düşüncelerle ve müşteriyi kaybetmemek için Yeşilyurt hastanesinin teklifini kabul etmiştir.</p>
<p>SENARYO 6: Akar tekstil işletmesi, işletme içinde bazı kararlar alması gerektiğini bunun için üretilen mamüllerin standart maliyetlerine ihtiyacı bulunduğunu, ancak zaman kısıtı olduğunu, yapılacak iş için ilave ücret ödeyeceğini belirterek muhasebecisi Erol Bey'den mamüllerin standart maliyetini hesaplamasını istemiştir. Erol Bey'in daha önce bu konu ile ilgili herhangi bir çalışması bulunmamaktadır. Ayrıca bu çalışmaları yürütecek nitelikli personel sayısı da sınırlı olup standart maliyetleri hesaplamada bazı sıkıntılar yaşayabilecektir.</p> <p>Eylem: Muhasebeci Erol Bey, alacağı ilave ücreti ve iş sahibinin zihnindeki itibarı kaybetmek istememektedir. Ayrıca, iş sahibinin standart maliyetleri göz önüne alarak vereceği kararların işletmeyi çok etkilemeyeceğini, standart maliyetlerin zaten tahminden ibaret olduğunu, bu maliyetlerden bazı sapmaların olabileceğini, bunun da kendisini çok bağlamayacağını düşünerek işi kabul etmiştir.</p>

SENARYO 7: Muhasebeci Elif Hanım, Aksaray işletmesinin defterlerini tutmaktadır. Aksaray işletmesinin IHLARA işletmesine oldukça yüksek miktarlarda senetsiz borcu bulunmakta ve ödeme gücü olmasına rağmen, IHLARA işletmesinden bazı yeni alışlar yapmakta bunların bedelini ödemekte ve eski borcunu sürekli ertelemektedir. IHLARA işletmesi ise maddi açıdan oldukça sıkıntılı bir dönemden geçmekte, bazı çek ve senetleri protesto olmakta, zaman zaman icra takibine maruz kalmaktadır. IHLARA işletmesi Aksaray işletmesinden olan alacağını tahsil etmesi durumunda; işletme sermayesi ihtiyacını karşılayabilecek, vadesi gelmiş borçlarının bir kısmını ödeyebilecek ve kısa süreli de olsa likidite sağlayabilecektir. Muhasebeci Elif Hanım, defterini tuttuğu Aksaray işletmesinin ödeme gücü olduğu halde IHLARA işletmesine olan borcunu sürekli erteleme hareketinden oldukça rahatsız olmuştur.

Eylem: Elif hanım, müşterisi Aksaray işletmesini kaybetme pahasına da olsa IHLARA işletmesine telefon açmış ve Aksaray işletmesinin ödeme gücü olduğunu, ancak borcunu ödemeyi savsakladığını bildirmiştir.

SENARYO 8: Muhasebeci Aynur Hanım, müşterisi Marina Otel işletmesi ile olan sözleşmesini yenilememiş ve aynı sektörde faaliyet gösteren Dalyan Otel işletmesi ile sözleşme imzalamıştır. Dalyan Otel işletmesinin sahibi Okan Bey, Aynur Hanımdan önceki müşterisi Marina Otel işletmesiyle ilgili bazı bilgileri talep etmiştir.

Eylem: Aynur Hanım da Marina Otel işletmesi ile herhangi bir bağı kalmadığını düşünerek bazı bilgileri Okan Bey ile paylaşmıştır.

SENARYO 9: Ulusal Uçuş işletmesi sahibi Mert Bey uzun süreli yurtdışı seyahatine çıkacağını ve güvenebileceği kimsenin olmadığını öne sürerek işletmesine ait alacak senetleri ve çeklerini muhasebecisi Orhan Bey'e bırakmak istemiştir.

Eylem: Orhan Bey de bu isteği kabul etmiştir

SENARYO 10: Muhasebeci İlknur Hanım, Akyurt imalat işletmesi ile iş görüşmesi yapmaktadır. Yapılan görüşmede İlknur Hanım verebilecekleri hizmetler konusunda, diğer meslektaşları ile ilgili doğrulanmamış karşılaştırmalar yaparak ve kendisinin diğer meslektaşlarından daha iyi hizmet sunabileceğini, diğer meslektaşlarının çoğu konularda zayıf yönleri bulunduğunu belirterek Akyurt işletmesini bilgilendirme yolunu gitmiştir.

Eylem: Akyurt işletmesi anlatılanları makul bulmuş ve İlknur Hanım'la sözleşme imzalamıştır.

MAKYAVELİST KİŞİLİK ÖLÇEĞİ

Diğer kişilere karşı rekabetçi bir üstünlük sağlamada yalan söylemenin gerekli olduğuna inanırım
Diğer kişilerle konuşmanın tek iyi nedeni, çıkarıma kullanabileceğim bilgiyi elde etmektir.
Eğer benim başarıma yardımcı olacağına inanırsam, etik dışı olmaya istekli olurum.
Eğer kendi amaçlarımı tehdit ederse, diğer insanların çabalarını baltalamaya/sabote etmeye istekli olurum.
Yakalanma ihtimali az olursa hile yaparım.
Kişilerarası durumlarda/ortamlarda talimatlar vermekten hoşlanırım.
Diğer insanlar üzerinde kontrol sahibi olmaktan hoşlanırım.
Durumu kontrol edebilmekten hoşlanırım.
Statü, yaşamda başarının iyi bir göstergesidir.
Servet biriktirmek/zengin olmak benim için önemli bir amaçtır.
Bir gün zengin ve güçlü olmak isterim.
İnsanlar sadece kişisel kazanımı tarafından güdülenir/motive olur.
Diğer kişilere güvenmediğim için gruplara adanmaktan/bağlanmaktan hoşlanmam.
Takım üyeleri her zaman ilerlemek için birbirlerini arkadan hançerler.
İşimde herhangi bir zayıflık gösterirsem, diğer insanlar bu durumdan yararlanır.
Diğer insanlar benim zararına olan durumdan faydalanacak yolları sürekli olarak tasarlarlar.